

Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

ПРОБЛЕМИ РЕАБІЛІТАЦІЇ
збірник наукових праць
(за матеріалами науково-практичної конференції)

Одеса
2023

УДК:376
П781

ДРУКУЄТЬСЯ ЗА РІШЕННЯМ
Вченої Ради
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського
(протокол №4 від 26.10.2023 р.)

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Ганчар І. Л. – доктор педагогічних наук, професор кафедри фізичного виховання і спорту Національного університету «Одеська морська академія».

Кисличенко В. А. – доцент, кандидат педагогічних наук, доцента кафедри спеціальної освіти Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор – професор **Форостян О. І.**

Відповідальний редактор – професор **Соколова Г. Б.**

Технічний редактор – викладач **Маматова З. Р.**

Члени редколегії:

Лещій Н. П. – професор, доктор педагогічних наук, професор кафедри дефектології та фізичної реабілітації ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського»

Арнаутова Л. В. – доцент, кандидат медичних наук, доцент кафедри дефектології та фізичної реабілітації ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського»

Притиковська С. Д. – доцент, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дефектології та фізичної реабілітації ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського», завідувачка СНДЗ №193 компенсуючого типу м. Одеси

Галущенко В. І. – доцент, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дефектології та фізичної реабілітації ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського»

Григор'єва Л. В. – директор, вчитель-методист, спеціаліст вищої категорії Одеської спеціальної школи №75 I-II ступенів Одеської міської ради Одеської області.

Проблеми реабілітації: Збірник наукових праць (за матеріалами науково-практичної конференції) / редкол. О. І. Форостян та ін. – Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2023. 295 с.

УДК:376

ББК:74.00

© ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», 2023

зразком; урізноманітнення способів викладання; залучення максимальної кількості аналізаторів; навчати «міркувати вголос» тощо [2, с. 32].

Означене передбачає організацію комплексного підходу та координування роботи педагогів, логопеда та психолога. Відповідно до цього, логопедична дія у процесі такої корекційної роботи буде спрямована на мовленнєву систему в цілому.

Висновки. Отже, успішність та результативність навчання молодших школярів із тяжкими порушеннями мовлення багато в чому буде залежати від вибору оптимальних для розвитку учнів адаптивних програм, адаптації освітнього середовища, методів та прийомів навчання відповідно до їхніх особливих освітніх потреб, здійснення індивідуального та диференційованого підходів.

Список використаних джерел:

1. Грибова О. Е. Прием научного моделирования как средство изучения речевых нарушений. *Дефектология*. 2001. №1. С. 3-10.
2. Миронова С. П. Основи корекційної педагогіки : навч.-метод. посіб. КПНУ ім. І. Огієнка, 2010. 264 с.
3. Миронова С. П. Інклюзивна освіта : теорія та практика : навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський : КПНУ ім. І. Огієнка, 2010. 238 с.

Маматова З. Р., Кулачинська А. А.

АНАЛІЗ СФОРМОВАНОСТІ ТИМЧАСОВИХ УЯВЛЕНЬ У ДТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВКУ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУ

Постановка проблеми. З проблемою часу людина стикається щодня, щохвилини. Час є регулятором всієї діяльності людини. Жодна діяльність не проходить без сприйняття часу. Сприйняття часу – це віддзеркалення тривалості і послідовності явищ і подій.

Порушення розвитку відчуття і сприйняття у дітей з порушеннями інтелекту згодом опиняються ядреними симптомами, які утрудняють формування уявлень про час, гальмують розвиток психічних процесів, зокрема, мислення (С. Я. Рубінштейн, Ж. І. Шиф).

Важливість даної проблеми для практики виховання і навчання молодших школярів з вираженою інтелектуальною недостатністю і відсутність методичної розробленості визначає актуальність дослідження.

Це дослідження обумовлене необхідністю вивчення процесу формування тимчасових уявлень у дітей молодшого шкільного віку з вираженою інтелектуальною недостатністю. У спеціальній літературі це питання висвітлене в малому ступені.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На думку Д.Б. Ельконіна, для пізнання різних сторін часу потрібна функція різних кіркових структур мозку.

В результаті органічних змін центральної нервової системи, у дітей з порушеннями інтелекту виявляють порушення в роботі всіх аналізаторів.

Недорозвинення мозку і пов'язані з цим порушення динаміки нервових процесів призводять до того, що кірковий аналіз і синтез подразників, що впливають на дитину, в тому або іншому ступені порушуються (Ж. І. Шиф).

Дифузний характер олігофренії приводить до порушення особи дитини в цілому. Ознаки недорозвинення виявляються в особливостях мовлення: такі діти не розуміють значення багатьох слів, особливо тих, які виражають якості, властивості і відносини предметів, тобто сенсорних еталонів (С. Д. Забрамная, С. Я. Рубінштейн та ін.) [1, 2].

Метою нашого дослідження є визначення труднощів, які з'являються у дітей з порушеннями інтелекту при засвоєнні тимчасових уявлень

Виклад основного матеріалу дослідження. Частота відхилень від норми психічного розвитку складає від 2 до 10% кількості населення. Цей показник є найвищим у найбільш розвинутих країнах. За даними авторів (Ю. І. Вісковатов, 1998), в США 7 млн. громадян мають порушення інтелекту та щорічно народжується близько 100 тис. дітей із інтелектуальною недостатністю.

Порушення інтелекту зустрічається в 50 разів частіше за глухоту; в 36 разів частіше за м'язову дистрофію; в 15 разів частіше ніж церебральний параліч.

Порушення інтелекту обумовлює особливості сприйняття і відчуттів дітей з порушеннями інтелектуального розвитку. У дітей з ураженою нервовою системою відчуття і сприйняття формуються сповільнено і з великою кількістю недоліків [2, 5].

Відчуття і сприйняття – перший ступінь пізнання навколишнього світу. Сповільнена, обмежена сприйнятливість, характерна для дітей з порушеннями інтелекту, має величезний вплив на весь подальший хід їх психічного розвитку.

Експерименти доводять, що темп сприйняття у розумово відсталих дітей сповільнений.

Сповільненість темпу сприйняття поєднується із значним звуженням об'єму сприйманого матеріалу (діти-олігофрени помічають значно менше предметів, що потрапляють в їх полі зору, чим їх однолітки, що нормально розвиваються) [3, 4, 5].

Дослідження показало, що робота по формуванню тимчасових уявлень ведеться методично, грамотно, а саме робота по формуванню уявлень про пори року, просторових уявлень. Не можна не відзначити і те, що початкові класи є до всього іншого ще і діагностичними. А якщо недоліки пізнавальних процесів безпосередньо пов'язані з наявністю у дитини неадекватних реакцій на навколишній світ?

Велика увага в класах для дітей з вираженими порушеннями інтелекту приділяється індивідуальним заняттям по формуванню тимчасових уявлень, оскільки індивідуально-психологічні особливості дітей в даних класах настільки різноманітні, що провести фронтальне заняття практично можливо лише по визначених, одиничних темах. В процесі роботи по формуванню

тимчасових уявлень використовувався різноманітний наочний матеріал, потрібно сказати, що практично всі заняття проводилися на наочно-практичній основі. Роботі додавався живий, емоційний характер: розповідь вчителя завжди була настільки обмежена в часі, що діти не встигали втомитися від одного виду діяльності, причому, під час розповіді вчителя діти одночасно маніпулювали з предметами, наслідуючи вчителю, який супроводжував свою розповідь наочними діями.

У першому класі для дітей з порушеннями інтелекту робота по формуванню тимчасових уявлень починається з введення елементарних понять: вводиться поняття про зиму, як про пору року, що має яскраві ознаки (холодно, сніг, лід, мороз).

У других класах робота по формуванню тимчасових уявлень продовжується, і додаються спостереження за сезонними змінами в природі, формується поняття про решту часів року – осінь: похолодання, зміна забарвлення листя, весна: потеплення, бурульки, танення снігу, розпускання бруньок. У другому класі починаємо вести календар природи.

У першому і другому класах формування тимчасових уявлень будується на основі спостережень за сезонними змінами в природі, екскурсій, праці дорослих у зв'язку з сезонними змінами в природі. Це успішніший і оптимальний шлях для досягнення позитивних результатів в роботі.

У третьому класі розширюються уявлення в порах року, ведеться календар природи, проводяться екскурсії в парк для спостереження за сезонними змінами в природі, проводиться робота в живому куточку.

У четвертому класі уточнюються тимчасові представлення дітей, одержані в попередніх класах. Дітей знайомлять з роботою людей в місті і селі в різні пори року. Проводиться щоденне спостереження за погодою. Діти повинні знати назву місяців року. Дітей знайомлять з сезонними змінами в житті тварин [3, 5].

Потрібно відзначити, що у всіх відвіданих класах є необхідна кількість наочної допомоги для занять. Справила враження наступна допомога: виготовлений вчителем будиночок з прорізами, який при рішенні задач був житлом то білок, то зайців, то птахів.

Виконання завдань викликало великі труднощі. Деякі діти не утримали інструкцію і працювали формально, інші - інструкцію зберегли, але не завжди нею користувалися. Якщо випробовуваний забуває інструкцію, то це говорить про особливості його оперативної пам'яті поганої зосередженості. Втрата інструкції, як керівництво до діяльності, при формальному збереженні її в пам'яті свідчить про несформованість контролюючої функції уваги, його нестійкості. Якщо дитині важко в чергуванні завдань, то це говорить про дефект власне перемикання уваги.

З погляду швидкості роботи спостерігалось наступне: більшість випробовуваних продемонстрували прискорення темпу до кінця експерименту, причому воно було істотним.

Методична система роботи по формуванню тимчасових уявлень в даних класах зробила вплив не тільки на розвиток елементів їх пізнавальної діяльності. Вчителі будували заняття з дітьми на наочно-практичній основі з використанням всіх трьох груп методів: словесних, наочних і практичних. Всі етапи роботи проводилися послідовно і взаємопов'язувались з опорою на індивідуальні особливості кожної дитини. Формування тимчасових уявлень проводилося в ігровій формі на фронтальних і індивідуальних заняттях з опорою на різні системи аналізаторів (зоровий, слуховий, мовно-руховий та ін.). Окрім названої наочної допомоги вчителі використовували фланелеграф, набірне полотно, геометричний матеріал, магнітну дошку, предмети, що оточують дітей в класі і в природі, а також в інших куточках класу - словом, все те, що так або інакше доцільно було застосувати при формуванні тимчасових уявлень.

Методичні рекомендації по формуванню уявлень про пори року в класах для дітей-олігофренів:

- 1) обов'язково кожні 5-10 хвилин уроку приділяти формуванню тимчасових уявлень з опорою на наочний матеріал;
- 2) здійснювати принцип індивідуального і диференційованого підходу при формуванні уявлень про пори року шляхом обліку індивідуальних особливостей кожного учня;
- 3) у роботі по формуванню тимчасових уявлень спиратися на особистий досвід дітей;
- 4) приділяти більше уваги роботі по формуванню знань дітей про сезонні зміни в тваринному світі.

Висновки та перспективи. У даній науковій роботі ми розглянули особливості методики роботи по формуванню уявлень у дітей з порушеннями інтелекту та визначили:

1. Діти з порушеннями інтелекту мають специфічні здібності пізнавальної діяльності, що і є причиною виникаючих труднощів при оволодінні тимчасовими уявленнями. Саме попередження даних труднощів у дітей з порушеннями інтелекту є зараз актуальною проблемою в спеціальній освіті.

2. Проведений аналіз з практичної діяльності в початкових класах для дітей з порушеннями інтелекту виявив, що далеко не повністю розробленій методиці формування уявлень про пори року діти зазнають значні труднощі, опановувавши даним навиком, і в результаті з'являється велика кількість помилок при засвоєнні даних знань.

3. Оволодіння елементарними тимчасовими уявленнями дітьми молодшого шкільного віку з порушеннями в інтелектуальному розвитку, виявляється цілком можливим.

Список використаних джерел:

1. Боряк О. В. Діагностика, формування й корекція мовленнєвої діяльності дітей із порушеннями інтелектуального розвитку молодшого шкільного віку теорія і практика : [монографія]. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2018. 458 с.

2. Геращенко С. І., Тарасевич А. О. Організаційні аспекти роботи логопеда з батьками, які виховують розумово відсталу дитину. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2015. № 26. С. 58-73.
3. Логопедія. Підручник / за ред. М. К. Шеремет. К.: Видавничий Дім «Слово», 2015. 376 с.
4. Особливості психолого-педагогічний супроводу дітей з помірною розумовою відсталістю в системі корекційно-розвивального навчання спеціального загальноосвітнього закладу : навчально-методичний посібник / Чеботарьова О. В. та ін.; за наук. ред. О. В. Чеботарьової, І. В. Гладченко. К.: ІСП НАПН України, 2016. 148 с.
5. Синьов В. М. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка : підручник. Ч. 2. Навчання і виховання дітей. К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. 224 с.

Мельниченко М. В.

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ КОРЕКЦІЇ ДИСЛЕКСІЇ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Постановка проблеми. Серед усіх навчальних предметів початкової школи особлива роль належить читанню, оскільки оволодіння дитиною процесом читання та письма, на думку сучасних вчених, є своєрідною природною пропедевтикою всіх інших предметів, які вона буде в подальшому засвоювати у школі [1, 3, 4]. Тобто, читання є особливим, важливим видом навчально-мовленнєвої діяльності, який на початку шкільного життя дитини постає тільки елементом освітньої програми, а потім проявляється як засіб навчання та психічного розвитку дитини.

Від рівня оволодіння дитиною технікою читання залежить не тільки успіх у засвоєнні знань по різних предметам, але й її психологічний статус в класі та впевненість у власних силах та можливостях. Ось чому проблема розвитку процесу оволодіння читанням та подолання перших ознак дислексії у дитини молодшого шкільного віку є актуальною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Не дивлячись на те, що проблема дислексії широко представлена в молодшому шкільному віці, коли читання виконує провідну розвивальну та навчальну функцію, низка вчених, психологів, психолінгвістів та педагогів, вважають, що цей процес має починатися раніше, в дошкільному віці у формі розвитку фонематичного слуху дитини як здатності сприймати на слух звуки, диференціювати та узагальнювати їх у словах як сенсоророзрізнявальні одиниці (відображати основні особливості фонем та їхні варіанти) [2, 3, 4] та ін.).

Процес формування навички читання, за В. Ільяною, є складною мисленнєвою процедурою, яка триває три етапи: аналітичний, синтетичний та етап автоматизації, кожний з яких має власні цілі та завдання [3].

Мета статті: проаналізувати основні дослідження з проблеми розвитку читання в молодшому шкільному віці та запропонувати комплекс розвивальних вправ для покращення навичок читання.